

Állami oktatási és egészségügyi ráfordítások Magyarországon nemzetközi összehasonlításban

SEMJÉN ANDRÁS

KRTK-KTI WP – 2025/4

2025. február

KRTK-KTI Working Papers are distributed for purposes of comment and discussion. They have not been peer-reviewed. The views expressed herein are those of the author(s) and do not necessarily represent the views of the Centre for Economic and Regional Studies. Citation of the working papers should take into account that the results might be preliminary. Materials published in this series may be subject to further publication.

A KRTK-KTI Műhelytanulmányok célja a viták és hozzászólások ösztönzése. Az írások nem mentek át anonim szakmai lektoráláson. A kifejtett álláspontok a szerző(k) véleményét tükrözik és nem feltétlenül esnek egybe a Közgazdaság- és Regionális Tudományi Kutatóközpont álláspontjával. A műhelytanulmányokra való hivatkozáskor figyelembe kell venni, hogy azok előzetes eredményeket tartalmazhatnak. A sorozatban megjelent írások további tudományos publikációk tárgyát képezhetik.

ÖSSZEFOGLALÓ

A tanulmány azt vizsgálja egyszerű leíró statisztikai módszerekkel (alapvetően vonaldiagramok segítségével) nemzetközi szervezetek (OECD, Világbank) nyilvános adatbázisai alapján, hogy a magyar állam az emberi tőke előállítására (oktatás) és fenntartására (egészségügy) fordított kiadásai más európai országokéhoz képest mennyire adekvátak, illetve alacsonyak, és hogyan változnak az utóbbi 1-2 évtizedben. A kérdésre az oktatás esetében számos mutató, így pl. a GDP-hez, illetve az államháztartási kiadásokhoz képesti közkiadási arányok segítségével keressük a választ, de megvizsgáljuk azt is, hogy vásárlóerőparitáson amerikai dollárra átszámítva az egy tanulóra fordított kiadások tekintetében mi a helyzet. Az egészségügyi kiadások esetében a kiadások GDP-n belüli aránya mellett összehasonlítjuk az egy főre jutó kiadások abszolút nagyságát is (változatlan áron, vásárlóerőparitáson euróban). Mind az oktatási, mind az egészségügy esetében elmondható, hogy a fejlett európai országokhoz képest Magyarország a GDP arányában és abszolút mértékben is keveset költ az emberi tőkére, ami hosszabb távon feltehetően kedvezőtlenül érinti az ország versenyképességét. Ugyanakkor egyes dél-európai országokban a magyarhoz hasonlóan alacsony kiadási arányok is előfordulnak. A többi európai rendszerváltó országhoz képest a középmezőnybe tartozunk, de hosszabb távon nézve relatív helyzetünk ebben a mezőnyben fokozatosan romlik.

JEL kódok: H51, H52, I18, I22, I28

Kulcsszavak: oktatási közkiadások, egészségügyi közkiadások, kormányzati prioritások, költségvetési politika, leíró statisztika, nemzetközi összehasonlítás

Semjén András

nyugdíjas (ex HUN-REN KRTK KTI)

andrassemjen@t-online.hu

Public spending on education and health care in Hungary: an international comparison

ANDRÁS SEMJÉN

ABSTRACT

The paper, using simple descriptive statistical methods (mainly multiple line graphs) and the available public data from data bases of international organizations (OECD, World Bank), investigates whether Hungary's public spending on the production and maintenance of human capital (i.e. education and health care) is adequate or frugal, and how these expenses evolved in the last 1-2 decades. In the case of education we use various statistical indicators, e.g. the share of public expenditure on education to GDP or to total general government spending, and we also compare the actual amount spent per full-time equivalent student in PPP USD to the same indicator in other European countries. Concerning public spending on health care, we concentrate on government spending on health care as a percentage of GDP, and we also compare per capita publicly financed health expenses (using constant prices, in PPP euros) to that of other countries. The Hungarian government spends a significantly lower share of the country's GDP on human capital than most of the developed European economies, and this can be clearly seen when comparing the GDP share or budget share of public spending on education or health care to that of more developed countries: However, there are some South-European countries with similarly low shares. On the long run the low priority of education or health care spending in public finances must have a negative effect on the country's competitiveness. When comparing Hungary to other European transition economies, the country is somewhere in the middle. However, on the longer run Hungary's relative position slowly deteriorates even within this group of countries.

JEL codes: H51, H52, I18, I22, I28

Keywords: public spending on education, public spending on health care, government priorities, budgetary policy, descriptive statistics, international comparison

Bevezető

Ez a tanulmány az állami oktatási és egészségügyi kiadások alakulását vizsgálja Magyarországon nemzetközi összehasonlításban, egyszerű leíró statisztikai módszerekkel. Ha nemzetközi összehasonlításban hosszabb időszakra szeretnénk képet kapni arról, hogy hazánk oktatási vagy egészségügyi közkiadásai hogyan viszonyulnak más, nálunk fejlettebb, vagy velünk nagyjából azonos fejlettségű országokéhoz, kézenfekvőnek tűnik, hogy olyan nemzetközi szervezetek nyilvános adatbázisaiból induljunk ki, mint az OECD vagy a Világbank. Ezek a szervezetek rendszeresen publikálnak egy-egy évre vagy időszakra vonatkozó összehasonlító elemzéseket,¹ amelyek gyakran tartalmazznak időbeli összehasonlítást is, ezért munkájuk elengedhetlenné teszi nemzetközi összehasonlításokra alkalmas adatbázisok létrehozását. Elemzésünk az OECD komplex, felhasználóbarát online adatbázisára,² valamint a Világbank *World Development Indicators* projektjének ugyancsak online, nyilvánosan hozzáférhető adatbázisára³ épül. Bár ezek az adatbázisok lehetővé tennék több ország és más kontinensek bevonását is az összehasonlításba, vizsgálódásainkat csak az európai országokra korlátozzuk, amennyiben ezek adatai ezt lehetővé teszik – mivel ezekre bizonyos értelemben referenciaként tekinthetünk. Ahogy az a hosszabb időszakra kiterjedő adatbázisok esetében általában is szokásos, egyes mutatók definíciójában vagy adatszolgáltatásában időről időre kisebb-nagyobb változások következnek be az egyes országokban. Így van ez a vizsgálatunkban használt adatbázisokban is. Ezekre a változásokra, törésekre az eredeti adattáblák (különösen az OECD adatok esetében) általában utalnak. Mivel alapvetően ábrák segítségével mutatjuk be a hazai helyzetet más országokhoz viszonyítva, ezeknek az idősorokon belüli kisebb tartalmi változásoknak a jelzésétől eltekintünk.

Oktatási kiadások

Az oktatásra fordított közkiadások relatív nagyságát az alábbiakban különböző mutatók segítségével több oldalról is megvizsgáljuk, hogy ezáltal teljesebb, komplexebb képet alkothassunk, mintha csak egyetlen, tetszetősnek vagy kézenfekvőnek tűnő megközelítést választanánk. Vizsgálni fogjuk *az államháztartás összes szintjén* (tehát a központi kormányzat

¹ Például az OECD Education at a Glance vagy a Health at a Glance sorozatai.

² Az OECD adatbázisa, az OECD Data Explorer, amelyből az oktatási és az egészségügyi ráfordítások adatai is kinyerhetők (<https://www.oecd.org/en/data/datasets/oecd-DE.html>).

³ <https://databank.worldbank.org/source/world-development-indicators>.

mellett a regionális és helyi önkormányzatokban is) az *oktatásra fordított közkiadások* nagyságát a GDP-hez, illetve az összes államháztartási kiadáshoz viszonyítva.

Fontos megkülönböztetnünk, hogy a *teljes oktatási közkiadás*⁴ relatív nagyságát vizsgáljuk-e, vagy az *oktatási intézményekre fordított közkiadásokét*. A teljes oktatási közkiadás az oktatási intézményekre fordított közkiadások mellett ugyanis tartalmazza a háztartások számára nyújtott oktatáshoz kapcsolódó állami támogatásokat, transfereket is, amelyeket általában az oktatási intézmények nyújtanak (például ösztöndíjak vagy a tanulóknak nyújtott lakhatási, illetve étkezési támogatások formájában).

Az OECD adatai segítségével egyfelől az oktatási *intézményeknek* nyújtott *állami támogatások GDP-n belüli arányát* tudjuk vizsgálni, másfelől pedig *a teljes oktatási közkiadás államháztartási kiadásokon belüli arányát*. A világbanki adatbázis segítségével pedig a *teljes oktatási közkiadás GDP-hez viszonyított arányát*⁵ mutathatjuk be.

A következő oldalon szereplő *1. táblázatban* összefoglaljuk a tanulmányban és háttérszámításainkban vizsgált változókat, a használt adatforrásokat, a vizsgált időszakot és jelezzük az összehasonlításba bevont országok körét, számát – az összehasonlításokban szereplő egyes országok felsorolását az ábrákban találhatjuk meg.

⁴ A pontosabb definícióért lásd: <https://www.oecd.org/en/data/indicators/public-spending-on-education.html>.

⁵ A részletesebb eredményeket egy konferenciaelőadásban is bemutattam (*Semjén*, 2024).

1. táblázat: Változók, vizsgált időszakok, országok, adatforrások és a használt szűrők

Változó neve	Adatforrás	Szűrők beállításai	Vizsgált időszak	Vizsgálatban szereplő országok
Teljes oktatási közkiadás a GDP arányában	World Bank: World Development Indicators. (Kiadási adatok eredeti forrása az UNESCO, a GDP-adatok a World Bank becslései)	Adatsor: teljes kormányzati oktatási kiadás a GDP százalékában	2001–2021	14 észak- és nyugat-európai ország (1990 előtt is piacgazdaságok) 5 dél-európai ország (1990 előtt is piacgazdaságok) 14 európai rendszerváltó ország, köztük Magyarországgal
A teljes oktatási közkiadás aránya az összes államháztartási kiadáson belül	OECD Data Explorer (Share of total government expenditure on education)	Mutató: oktatási kiadás Oktatási szint: alapfoktól felsőfokig Finanszírozási forrás: államháztartás Kombinált mértékegység: államháztartási kiadások százaléka	2012–2021 (2008–2021)**	17 (14)** európai, 1990 előtt is piacgazdasági rendszerben működő ország 10 (8)** rendszerváltó európai ország, köztük Magyarország
Az oktatási intézményekre* fordított államháztartási kiadások a GDP százalékában	OECD Data Explorer (distribution of government, private and non-domestic expenditure: Expenditure on educational institutions as a percentage of GDP)	Mutató: oktatási kiadás Oktatási szint: alapfoktól felsőfokig Finanszírozási forrás: államháztartás Kiadások célállomása: oktatási intézmények összessége (állami és magánintézmények is!) Kiadás típusa: kiadások oktatási intézményekre (intézményen belüli K + F-kiadásokkal együtt) Kombinált mértékegység: GDP százaléka	2012–2021 (2008–2021)**	17 (14)** európai, 1990 előtt is piacgazdasági rendszerben működő ország 10 (8)** rendszerváltó európai ország, köztük Magyarország
Egy nappali egyenértékes tanulóra vetített közkiadások az oktatási intézményekben, folyó áron vásárlóerő-paritáson, dollárra átszámítva	OECD Data Explorer (expenditure on educational institutions per full-time equivalent student)	Mutató: oktatási kiadás; Oktatási szint: alapfoktól felsőfokig Finanszírozási forrás: államháztartás Kiadások célállomása: oktatási intézmények összessége (állami és magánintézmények is!) Kiadás típusa: kiadások oktatási intézményekre (intézményen belüli K+F kiadásokkal együtt) Kombinált mértékegység: egy tanulóra jutó USD folyó áron	2012–2021	16 európai, 1990 előtt is piacgazdasági rendszerben működő ország 11 rendszerváltó európai ország, köztük Magyarország

* Kisgyermekkori (óvodai) nevelés intézményei nélkül!

** Az OECD Data Explorer adatai esetében, ha hosszabb vizsgálati időszakot választunk, az adathiányos évek számának növekedése miatt csökken az ábrával vizsgálható országok száma. Zárójelben szerepel a hosszabb vizsgálati időszak, illetve a hozzátartozó, az adott kategóriában szereplő országok száma.

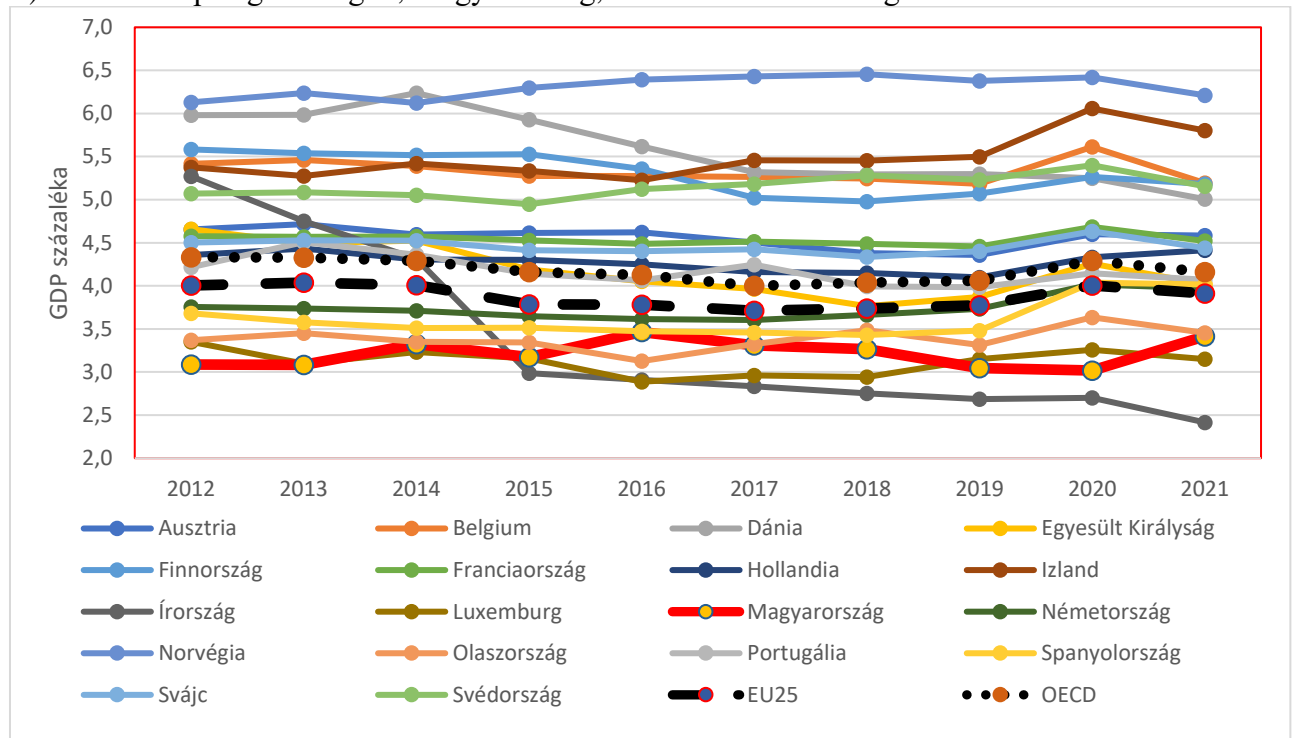
1. ábránk az oktatási intézményekre fordított közkiadásokat mutatja be a GDP százalékában 2012 és 2021 között.⁶ Az ábrák értékeléskor érdemes szem előtt tartani, hogy a kormányzati preferenciákon túl egyéb tényezők, például demográfiai tényezők is befolyásolhatják, hogy egy ország kormányzata a GDP mekkora hányadát költi az oktatás állami támogatására.

Az *1. ábra A)* részén a már 1990 előtt is piacgazdasági rendszerben működő európai országok, továbbá Magyarország, valamint az OECD- és az EU25 átlag oktatási intézményekre fordított közkiadásait láthatjuk a GDP százalékában. Az adatok nagyjából 2,4 és 6,5 százalék közt szóródnak, a mélypont Írország 2,42 százalékos adata 2021-ben, a legmagasabb érték pedig a 6,46 százalékos 2018-as norvég adat. Jól látható, hogy az 5 százalék feletti sávban csak az öt észak-európai ország és Belgium van tartósan. A legfejlettebb európai országok közül csak Németország költi GDP-jének az EU25 átlagánál kisebb hányadát közpénzből oktatási intézményeire. A kevésbé fejlett dél-európai országok közül Portugália nagyjából az OECD-átlag körül költ és ezáltal az EU25 átlaga felett mozog, Spanyolország és Olaszország adata viszont már általában az EU átlag alatt, a mezőny hátsó felében található. Bár Spanyolország az időszak utolsó két évében felzárkózott az EU25 átlagához, Olaszország végig jócskán elmaradt attól. Az ábrán a számos adathiány miatt nem szerepeltetett görög adatok pedig általában még ezeknél is gyengébbek. Magyarország a maga 3-3,5 százalékos teljesítményével a legtöbb, korábban is piacgazdasági rendszerű országhoz képest GDP-je jóval kisebb hányadát költi csak közpénzből oktatási intézményeire. Az ábrán vizsgált időszak elején a legutolsó helyen állt e tekintetben, és 2016 kivételével mindvégig a három utolsó helyezett egyike volt a 18 ország közül. A fejlettebb országokat tömörítő országcsoportban az oktatási közkiadások GDP-hez mért arányát tekintve 2015 után huzamosabban csak Írország és néhány éven át Luxemburg költött kisebb arányban közpénzből oktatási intézményeire, mint Magyarország.

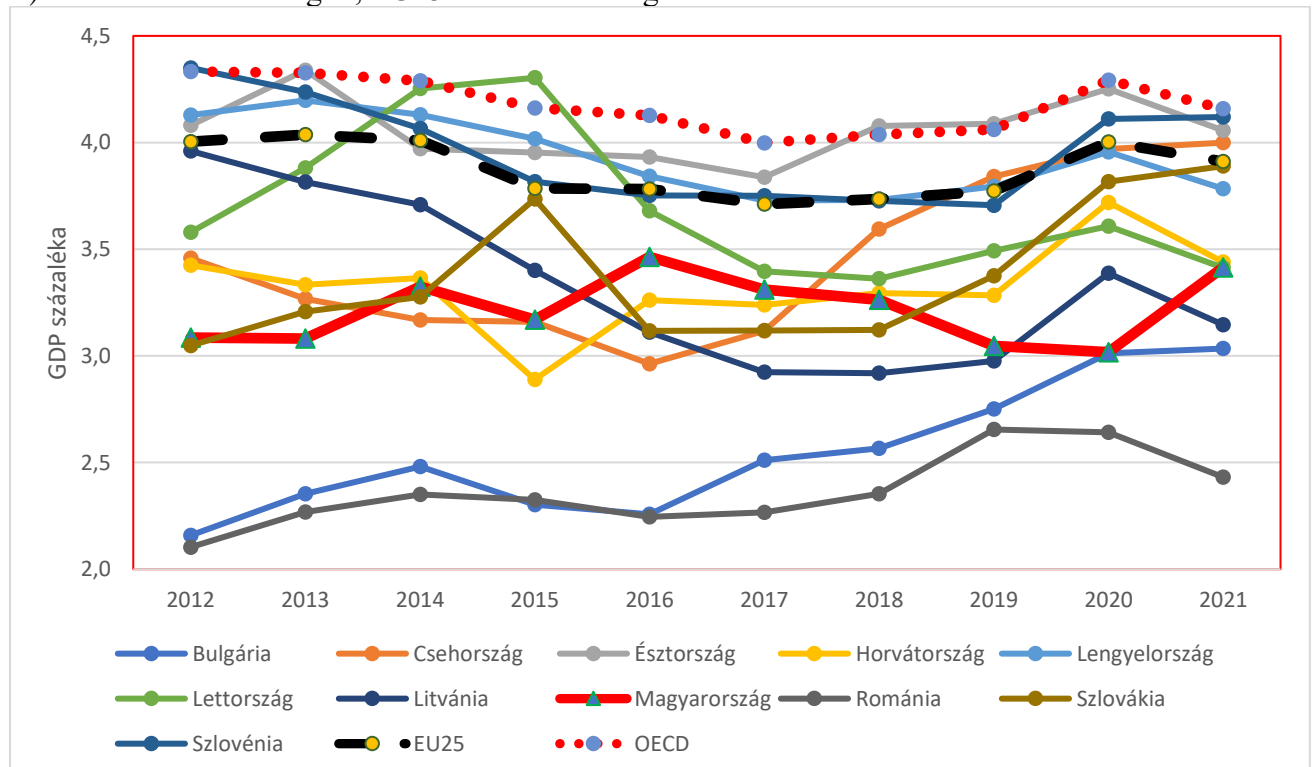
⁶ Azt a problémát, ami abból fakadt, hogy bizonyos országokban több egymást követő évben is adathiány volt, vagy a vizsgálati időszak megfelelő lerövidítésével (az adathiány által érintett évek elhagyásával), vagy (ha ez már túl nagy áldozattal járt volna) az adott ország az összehasonlításból történő kihagyásával orvosoltuk. Azoknál az országoknál, melyeknél csak egy közbülső év adatai hiányoztak egy hosszabb időszakból, az adathiányt lineáris interpolációval pótoltuk.

1. ábra: Oktatási intézményekre fordított közkiadások a GDP százalékában európai országokban, 2012-2021

A) 1990 előtti piacgazdaságok, Magyarország, EU25- és OECD-átlag

B) Rendszerváltó országok, EU25- és OECD-átlag

Az ábra B) részén a „rendszerátváltó” országok, valamint az OECD- és az EU25 átlag oktatási intézményekre fordított közkiadásait láthatjuk a GDP százalékában. Két ország kiemelkedik a mezőnyből: az észt adatok nagyjából elérték, néha meg is haladták az OECD-átlagot, az időszak

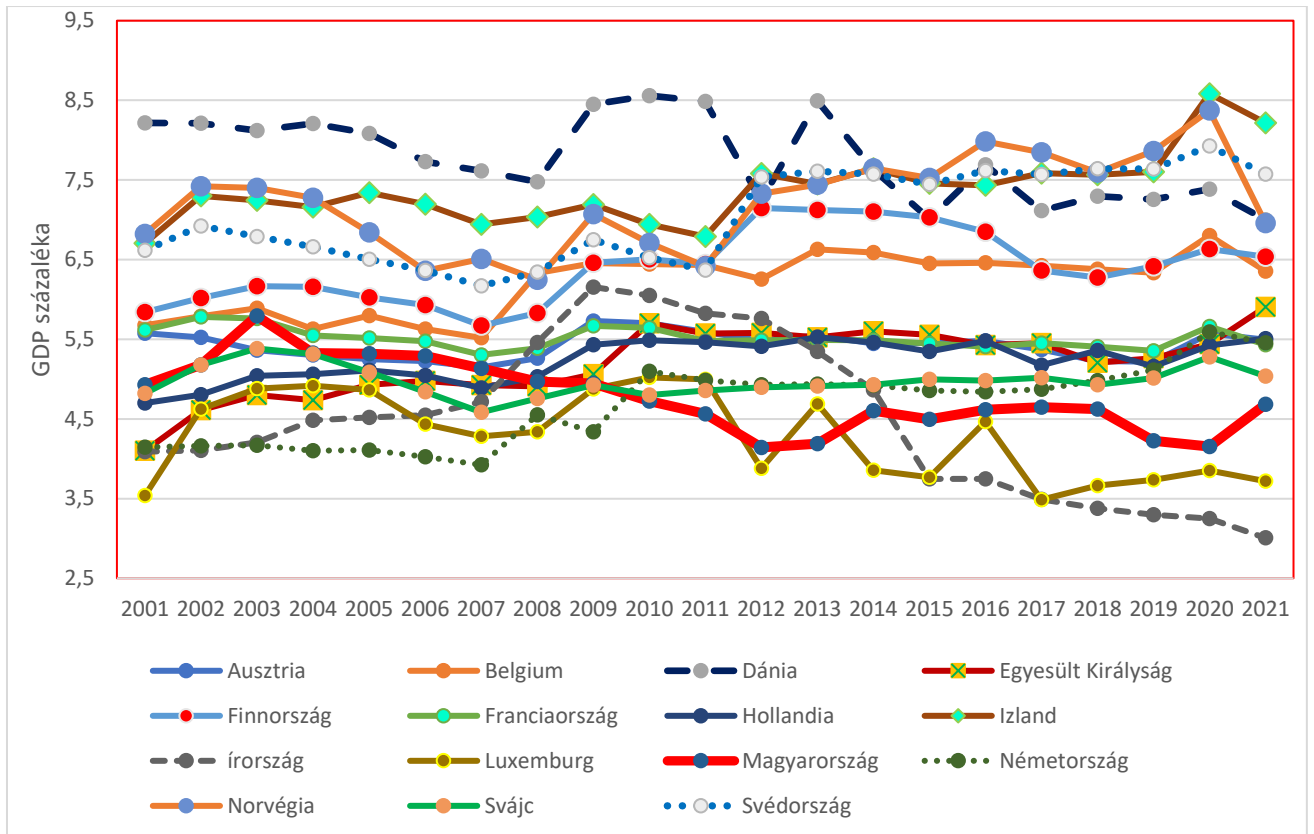
végén pedig már Szlovénia is megközelítette azt. A cseh és a lengyel adatok, noha ennyire nem voltak magasak, de az időszak utolsó harmadában már az EU25 átlaga környékén mozogtak. Magyarország ezektől a oktatásra sokat költő országoktól jóval elmaradva végig a mezőny második felében volt, és bár 2015 és 2018 között még 3-4 ország is rosszabbul teljesített nála ebben a csoportban, az időszak végén már csak Románia és Bulgária költötte GDP-jének a magyarnál is alacsonyabb hányadát közpénzből oktatási intézményeire.

A többi vizsgált mutató tovább árnyalja, de lényegesen nem változtatja meg az *1. ábrán* kirajzolódó képet. A teljes oktatási közkiadás GDP-hez viszonyított magyarországi arányát a korábbinál jóval hosszabb időszakot lefedő világbanki adatok alapján vizsgáljuk a három részből álló *2. ábrán*. A magyar adatokat 14 észak- és nyugat-európai, 1990 előtt is a piacgazdasági modellt követő ország adataival összevetve azt tapasztaljuk [ld. *2. ábra A)* része], hogy a 2001 és 2008 között még az észak- és nyugat-európai országokhoz képest is a középmezőnyben lévő magyar adatok 2008 után gyorsan lecsúsznak a csoport aljára, 2010-ben pedig már a csoport minden országánál kisebb volt Magyarországon a teljes oktatási közkiadás GDP-hez viszonyított aránya, és a következő évtized két évében szintén utolsó volt hazánk. Az évtized többi évében is csak a teljes oktatási közkiadás GDP-n belüli arányát drámaian csökkentő Írország és/vagy Luxemburg került Magyarország mögé. Az 5 dél-európai országgal összevetve a hazai adatokat [ld. *2. ábra B)* része] azt rajzolódik ki, hogy bár 2002 és 2008 között e csoporton belül kizárólag Cipruson volt magasabb a teljes oktatási közkiadás aránya a GDP-n belül, mint Magyarországon, 2011-re már a korábban sereghajtó görögök szintjére csökkent a magyar arány, és csak az olasz szintnél volt magasabb. 2014 és 2018 között ugyan Magyarország visszakerült a csoport középmezőnyébe, ám 2020-ban a teljes oktatási közkiadás GDP-n belüli aránya már a déli piacgazdaságok mindegyikében magasabb volt, mint nálunk. 2021-ben viszont ismét sikerült az olaszokat és a görögöket kicsit megelőznünk.

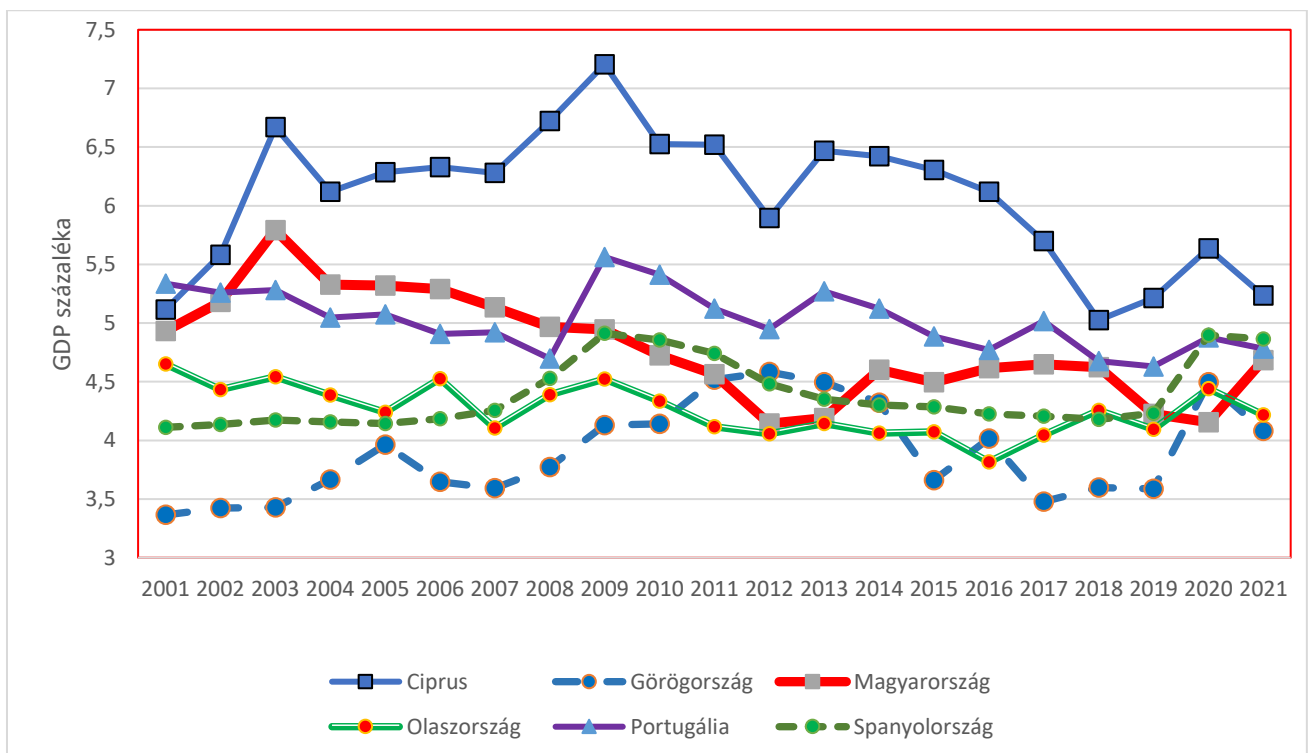
A többi rendszerváltó országgal összehasonlítva Magyarországot [ld. *2. ábra C.)* része] 2003-ig egyértelműen a mezőny felső részébe tartozott hazánk, de a 2004 és 2012 közt folyamatosan csökkenő kiadási arány hatására a csoport középmezőnyébe esett vissza, majd 2019-ben és 2020-ban azon belül is mind lejjebb került, amit 2021-ben a kiadási arány emelésével korrigált.

2. ábra: Teljes oktatási közkiadás a GDP százalékában európai országokban, 2001-2021

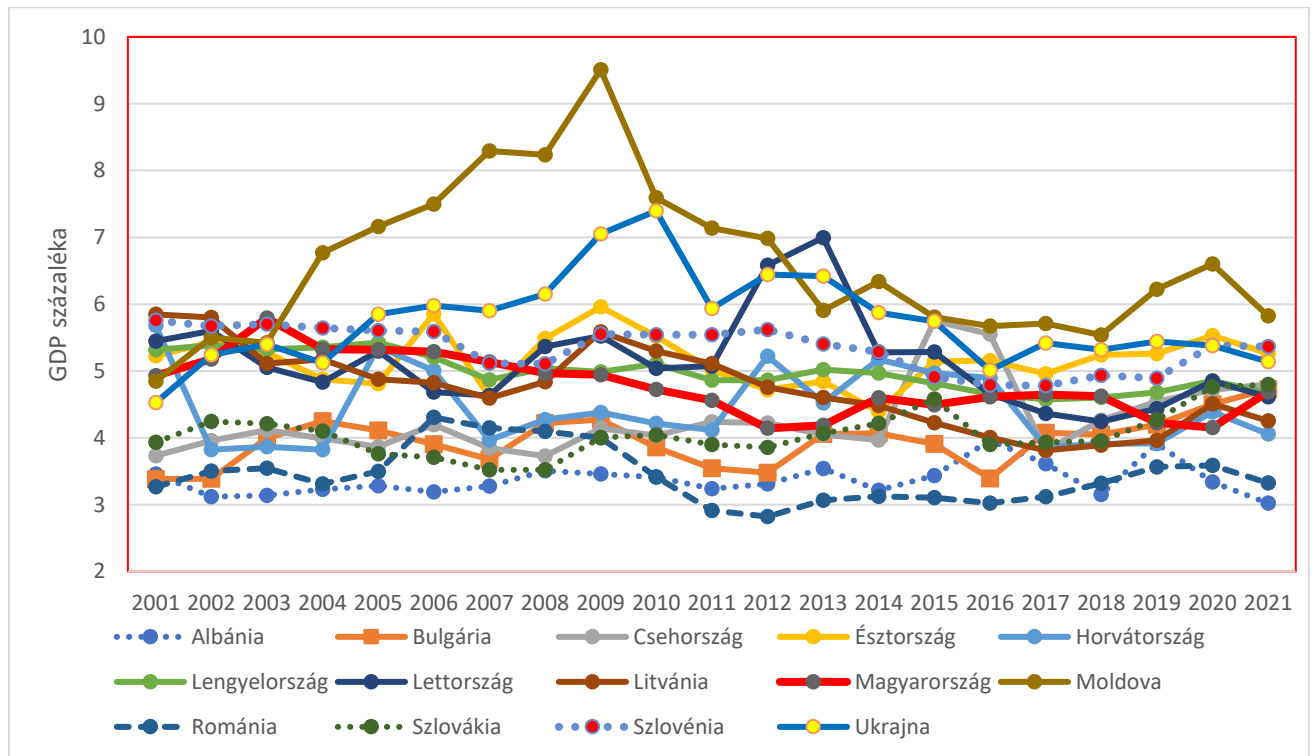
A) Magyarország észak- és nyugat-európai hagyományos piacgazdaságokkal összehasonlítva

B) Magyarország a dél-európai hagyományos piacgazdaságokkal összehasonlítva

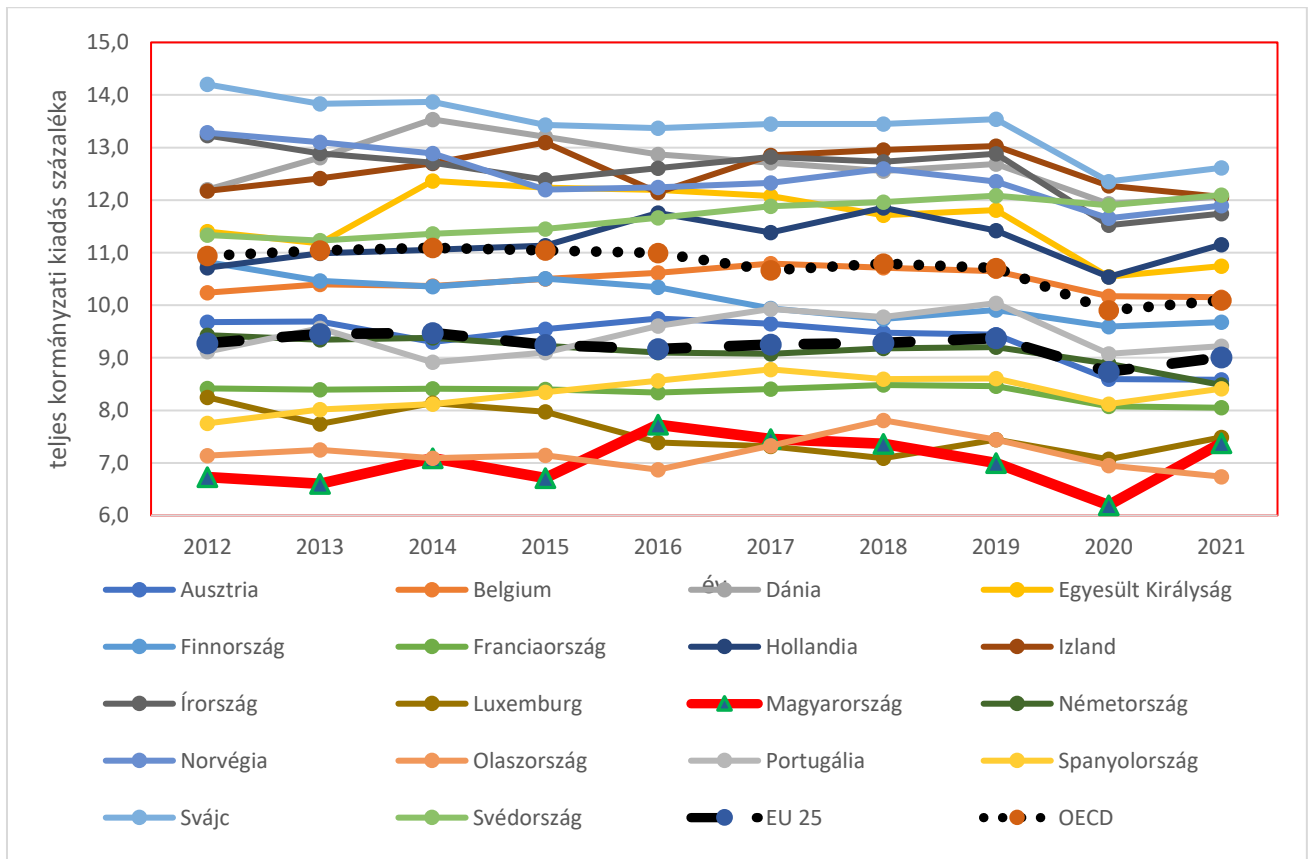
C) Magyarország a többi rendszerváltó országhoz képest

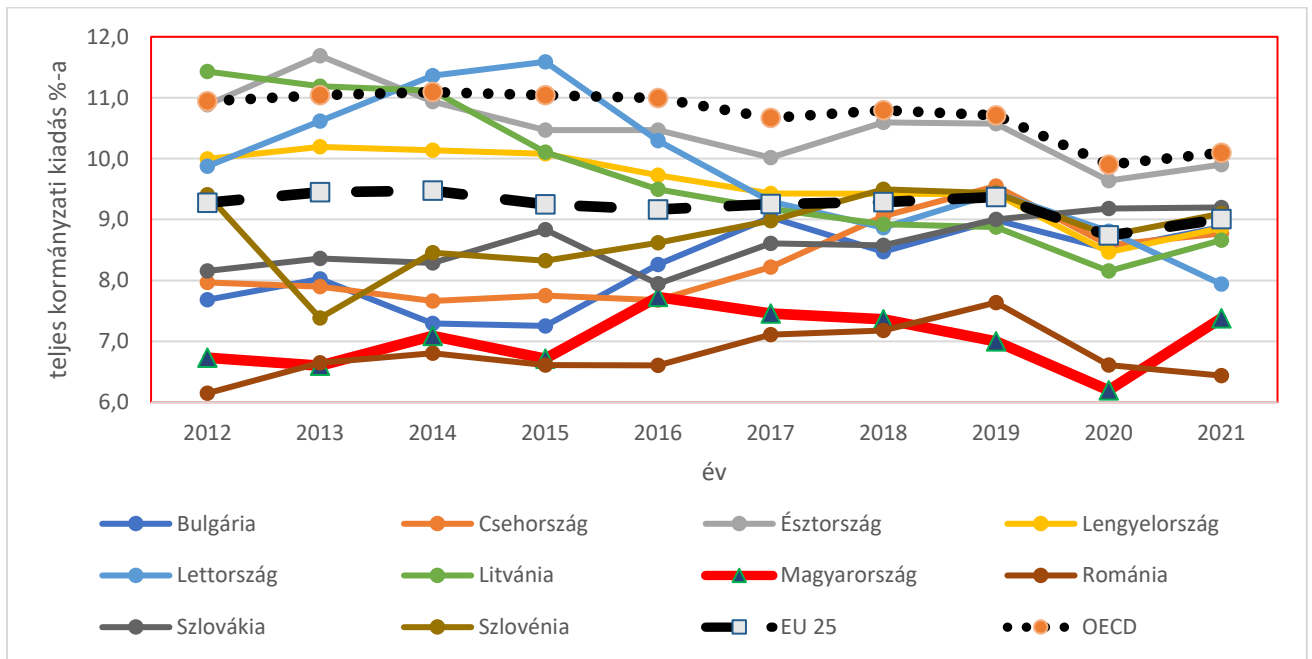
A 3. ábrán az *oktatási közkiadások* (az ún. teljes oktatási közkiadás) arányát az *összes államháztartási kiadás*on belül vizsgálva még az eddigieknél is kedvezőtlennebbnek tűnik az állami oktatási kiadásokról kirajzolódó magyarországi kép. Figyelembe kell azonban vennünk az ábra értékelésénél, hogy a kormányzati kiadások mértékében és belső szerkezetében megfigyelhető meglehetősen jelentős különbségek a vizsgált országok között is nyilvánvalóan szerepet játszanak az egyes országok relatív teljesítményében. Például az oktatás relatíve alacsony kormányzati prioritása mellett a többi országhoz képest magasabb adósságszolgálat/kamatkiadások, illetve a gazdaságnak nyújtott kormányzati támogatások hazai viszonylag magas aránya is nyilván hozzájárul ahhoz, hogy az oktatási közkiadások az államháztartási kiadásokon belüli hazai aránya mindkét vizsgált országcsoportban rendkívül alacsonynak volt mondható.

3. ábra: Teljes oktatási közkiadás aránya (százalék) az államháztartási kiadásokon belül

A) 1990 előtti piacgazdaságok, Magyarország, EU25- és OECD átlag

B) Rendszerváltó országok, EU25- és OECD átlag

A 3. ábra A) részéről – Magyarországot a korábban is piacgazdasági rendszerű 17 országgal összehasonlítva 2012 és 2021 között – leolvasható, hogy az országok ezen csoportjában az adott időszakon belül az oktatási kiadások államháztartáson belüli súlya nagyjából 6 és 14,5 százalék között szóródik. Tartósan 9 százalék alatti arányt ebben a csoportban (az időszak mintegy felében eleve az utolsó helyen álló Magyarországon kívül) csak négy országban találunk. Ha pedig a rendszerváltó európai országok adataival vetjük össze a magyar adatokat [az ábra B) részén], azt látjuk, hogy az oktatási közkiadások államháztartási kiadásokon belüli részaránya tekintetében a többi országtól leszakadva Romániával felváltva hol az utolsóelőtti, hol pedig az utolsó helyen áll Magyarország.

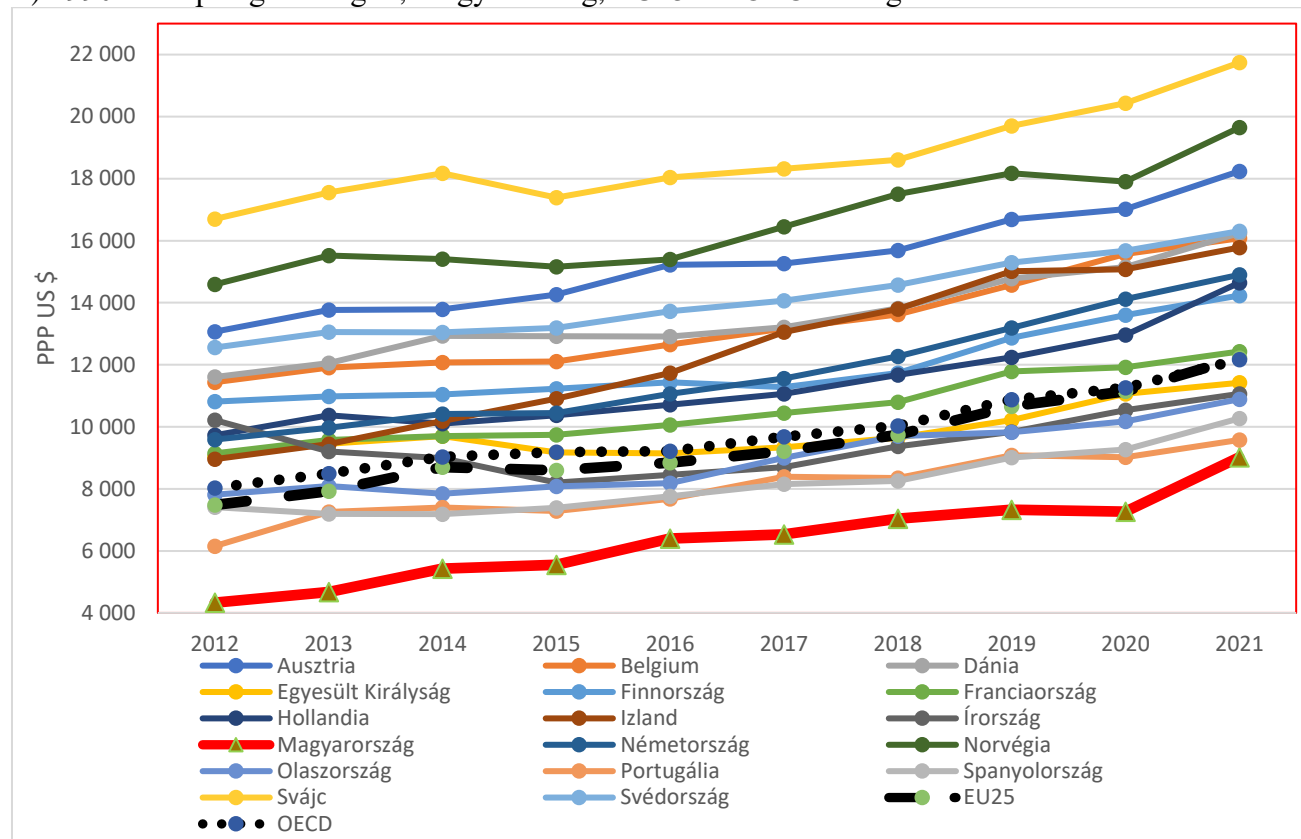
A 4. ábra az egy nappali egyenértékes tanulóra jutó közkiadásokat mutatja 2012 és 2021 között folyó áron, vásárlóerő-paritáson, amerikai dollárra átszámítva.⁷ A minden országban világosan kirajzolódó emelkedő tendencia az infláció miatt nyilván nem meglepő folyó áras adatok esetében. A hagyományos piacgazdaságokban ebben a tízéves időszakban igen széles spektrumon, 6000 és 22 000 dollár közt szóródnak az adatok [ld. a 4. ábra A) része] A magyarországi oktatási intézményekben az egy nappali egyenértékes tanulóra jutó kiadások 2020-ig a sereghajó Portugáliától is messze (általában 1500–2000 dollárral) elmaradva a 4000–8000 dolláros sávban mozogtak. Egyedül 2021-ben csökkent Portugáliához képest Magyarország lemaradása mintegy 500 dollárra. Kedvezőnek tekinthető viszont, hogy míg 2012-ben a magyar fajlagos kiadási adat még alig haladta meg az OECD-átlag felét, 2021-ben már annak csaknem háromnegyedét is elérte.

Tíz másik rendszerváltó ország adataival együtt vizsgálva a magyar adatokat, a Magyarországról kirajzolódó kép korántsem ennyire kedvezőtlen [ld. az ábra B) része]. A szlovén adatok mindvégig az OECD- és EU25 átlaghoz viszonylag közel haladnak, és az időszak utolsó három évében a cseh kiadási adatok is felzárkóznak ide. A többi vizsgált rendszerváltó ország ezektől jócskán elmarad. Bulgária és Románia a többiektől jelentősen leszakadva felváltva foglalja el az utolsó két hely valamelyikét. Magyarország tizenegy ország között 2012-ben hátulról a harmadik, 2021-ben pedig már öt országot maga mögé utasítva a hatodik helyen áll, ami jelentős fejlődés. A változás ugyanakkor meglehetősen egyenetlen: 2015 és 2019 között ennél is jobb volt az ország relatív helyzete, 2020-ban viszont már éppúgy hátulról a harmadik helyen állt, mint 2012-ben.

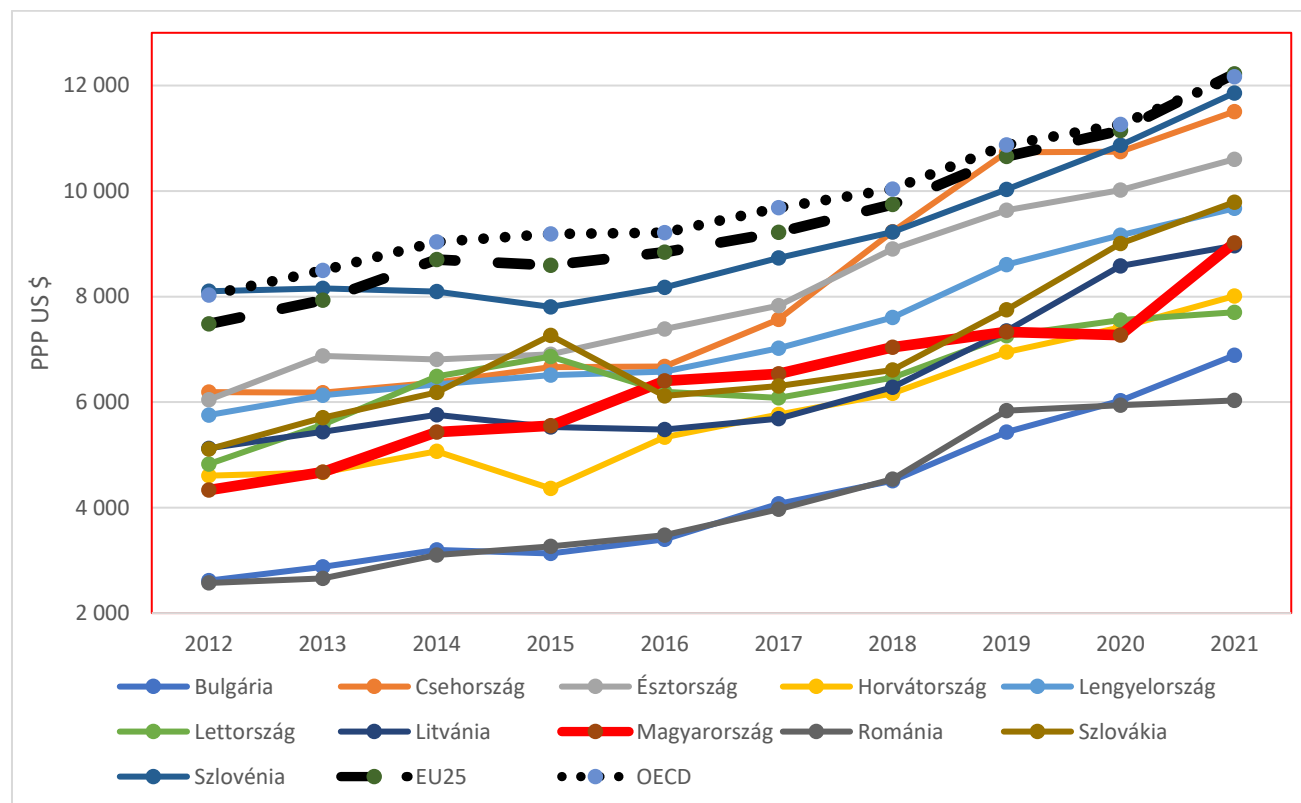
⁷ Szerencsésebb lenne változatlan áras adatokkal dolgozni, és elvben ezt az adatbázis tulajdonságai lehetővé is tennék, de tekintve, hogy egyes országoknál nyilvánvalóan nagyságrendnyi hibák voltak a változatlan áras adatokban, így ezek használatától el kellett tekintenünk. Jobb híján folyó áras adatokkal dolgoztunk, amelyek nyilván tartalmaznak egy inflációs hatást is.

4. ábra: Egy nappali egyenértékes tanulóra fordított közközkidadások az oktatási intézményekben (folyó áron, vásárlóerő-paritáson US dollárra átszámítva)

A) 1990 előtti piacgazdaságok, Magyarország, EU25- és OECD-átlag

B) Rendszerváltó országok, EU25- és OECD-átlag

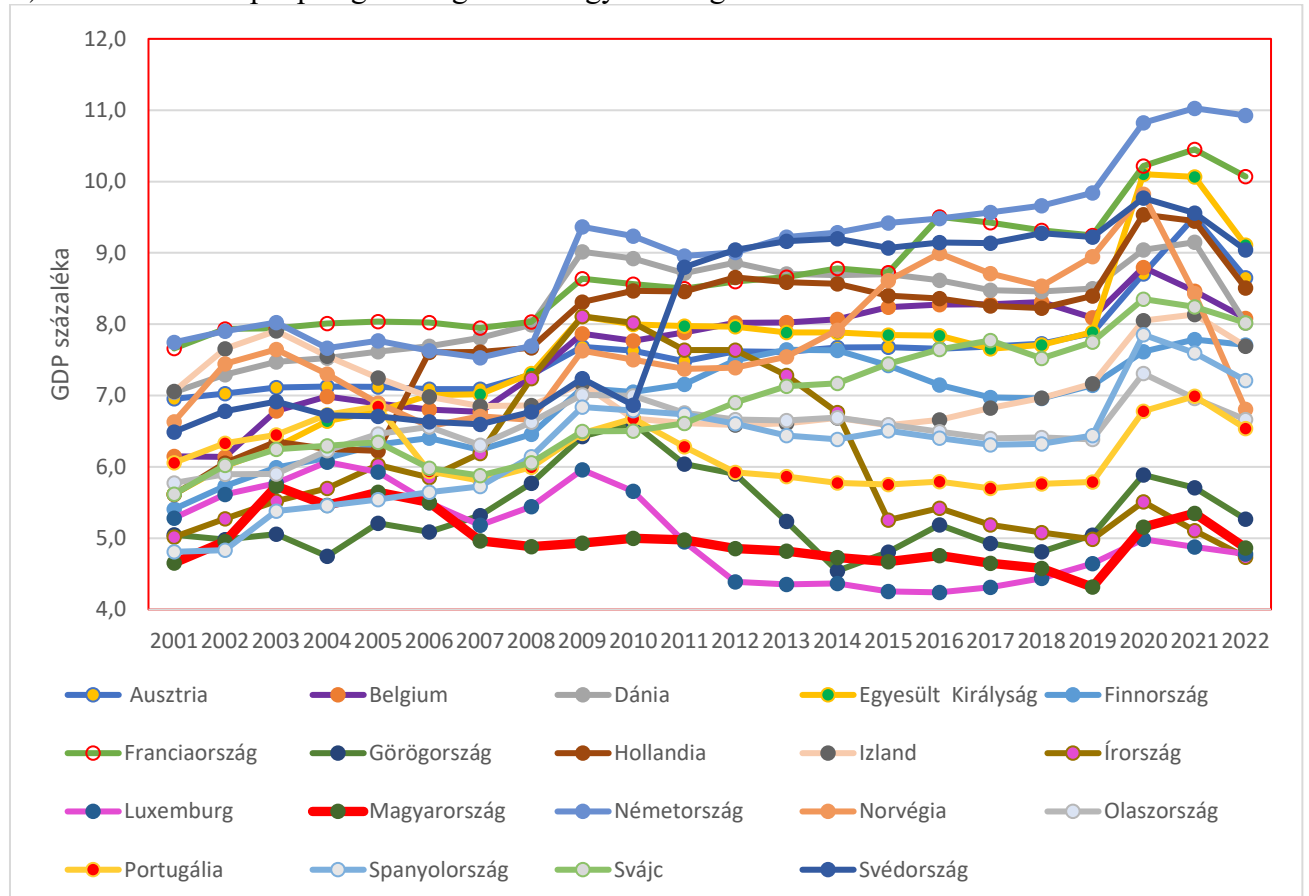
Egészségügyi kiadások

Az OECD egészségügyi adatai alapján a 2001 és 2022 közötti 22 éves időszakra mutatjuk be az egészségügyi kiadások GDP-n belüli arányát Európában az 5. ábrán. Az 5. ábra A) része az 1990 előtt is a piacgazdasági modell szerint működő országokra vonatkozik. Jól látható, hogy ebben az országcsoportban a kiadások szóródásának terjedelme alig több, mint két évtized alatt jelentősen megnőtt: míg 2001-ben az ábrán szereplő 19 ország mindegyike GDP-jének mintegy 4,6 és 7,8 százaléka között költött közpénzből egészségügyre, azaz a legmagasabb és a legalacsonyabb érték között mintegy 3 százalékpont volt csak a különbség, 2020 után ez a különbség már 6 százalékpont fölé emelkedett. Az időszak végén az élbolyba tartozó négy ország (Németország, Franciaország, az Egyesült Királyság és Svédország) mindegyike már GDP-je 9 százaléka felett költ egészségügyre. Az országok több mint felében – így különösen az élbolyba tartozó országokban – egyértelmű emelkedő tendencia figyelhető meg a közkiadási arány tekintetében.⁸ Ugyanakkor néhány országban (Írország, Görögország és Luxemburg) a 2008-as válság után a kormányzati erőfeszítések eredményeképpen markánsan csökkent az államháztartásból finanszírozott egészségügyi kiadások GDP-hez képesti aránya. A középmezőnybe tartozó országokban (Ausztria, Belgium, Hollandia, Dánia, Svájc, Izland, Finnország, Spanyolország, Norvégia, Olaszország és Portugália) 2022-ben a GDP 6–9 százalékát fordították közpénzekből egészségügyre. 2022-ben Luxemburg, Írország, Magyarország és Görögország voltak a sereghajtók a maguk csupán a GDP 5 százaléka körüli közkiadási arányával. Míg a másik három országban az egészségügyi közkiadások a 2008-as pénzügyi világválság utáni jelentős mértékű csökkentése húzódik meg az alacsony közkiadási arány mögött, Magyarország esetében egészen más a helyzet: a kezdeti gyors emelkedés után néhány évig tartotta a magasabb szintet az ország, ami azonban már 2005 és 2008 között jelentősen visszaesett, ezután rövid stagnálás után 2011-től elhúzódó lassú további aránycsökkenés következett, ami egészen 2019-ig tartott. Utána átmeneti emelkedés következett, azonban két év után a közkiadási arány már ismét csökkenésbe fordult. Az egészségügyi közkiadások aránya az ábrán szereplő 19 ország közül 2003 kivételével minden évben a három legalacsonyabb között volt Magyarországon, hat évben pedig egyenesen a legalacsonyabb volt.

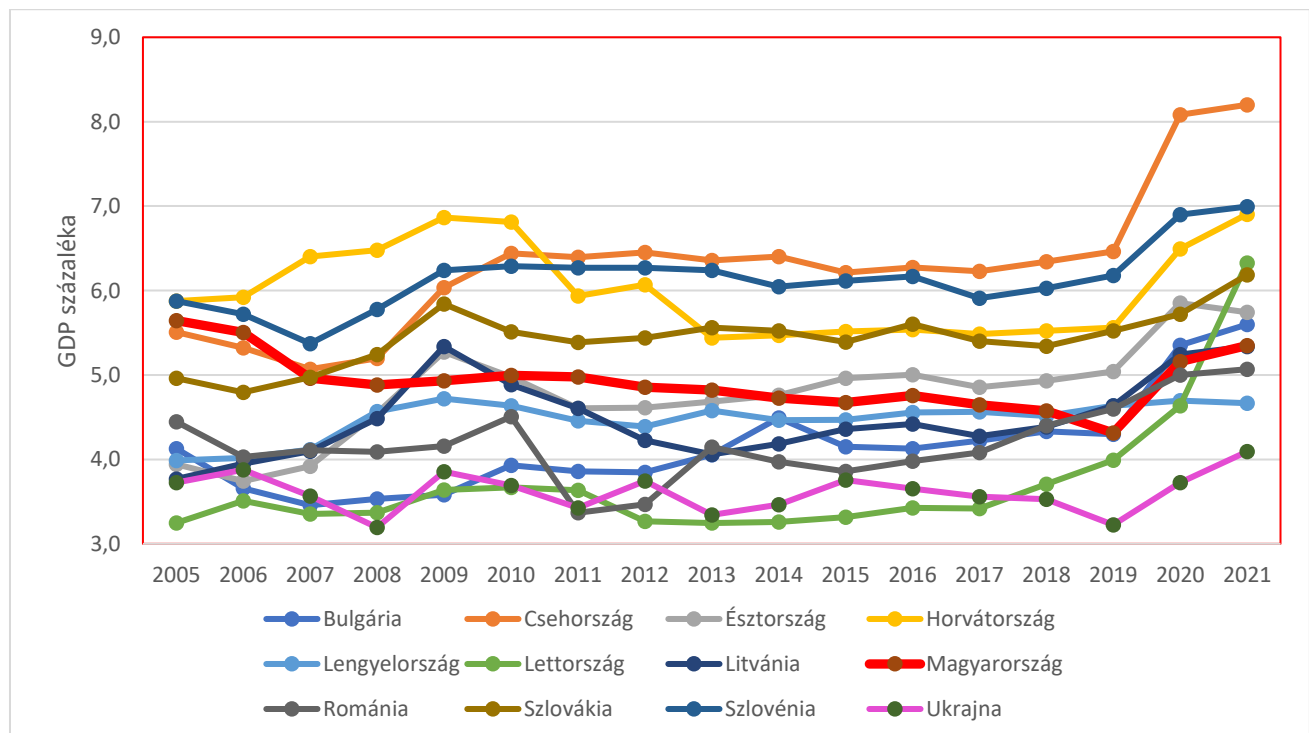
⁸ Ez részben nyilván annak tudható be, hogy ezekben az országokban az állami finanszírozás igyekszik lépést tartani a költségek (a technikai haladás, az új diagnosztikai és gyógyászati eljárások, az új gyógyszerek) miatti folyamatos növekedésével.

5. ábra: Egészségügyi közkiadások a GDP százalékában

A) 1990 előtti európai piacgazdaságok és Magyarország

B) rendszerváltó európai országok

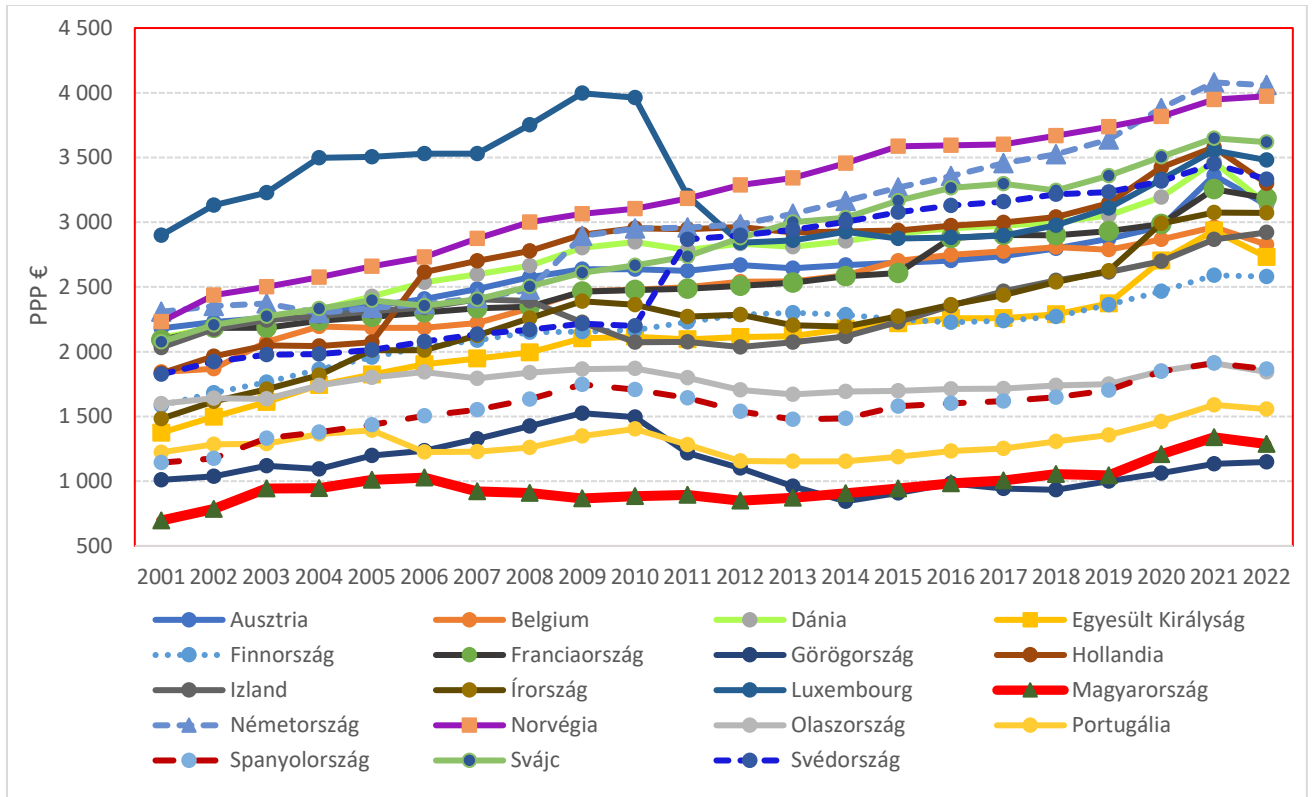

Ha a rendszerváltó európai országokkal hasonlítjuk össze Magyarországot (5. ábra B) része), akkor azt láthatjuk, hogy Csehország, Szlovénia és Horvátország kormányszata tartósan a GDP viszonylag magas arányát költötte egészségügyre, 2017 után pedig már minden évben ez a három ország haladt az élen (6,9 és 8,2 százalék közötti egészségügyi közkiadási aránnyal 2022-ben). Lettország nagyon alacsony szintről indulva 2017 után gyors ütemben meredeken felzárkózott hozzájuk (3,25 százalékról 6,33 százalékra). Szlovákia, Észtország, Bulgária, Magyarország, Litvánia, Románia, Lengyelország alkotta ebben az országcsoportban a középmezőnyt, Lettország 2017-ig elég gyengén teljesített, de utána nagyon erősen rákapcsolt és feljött az élbolyba, míg Ukrajna mindenkitől leszakadva zárja a mezőnyt, 2021-ben lépi csak túl a 4 százalékos egészségügyi közkiadási arányt.

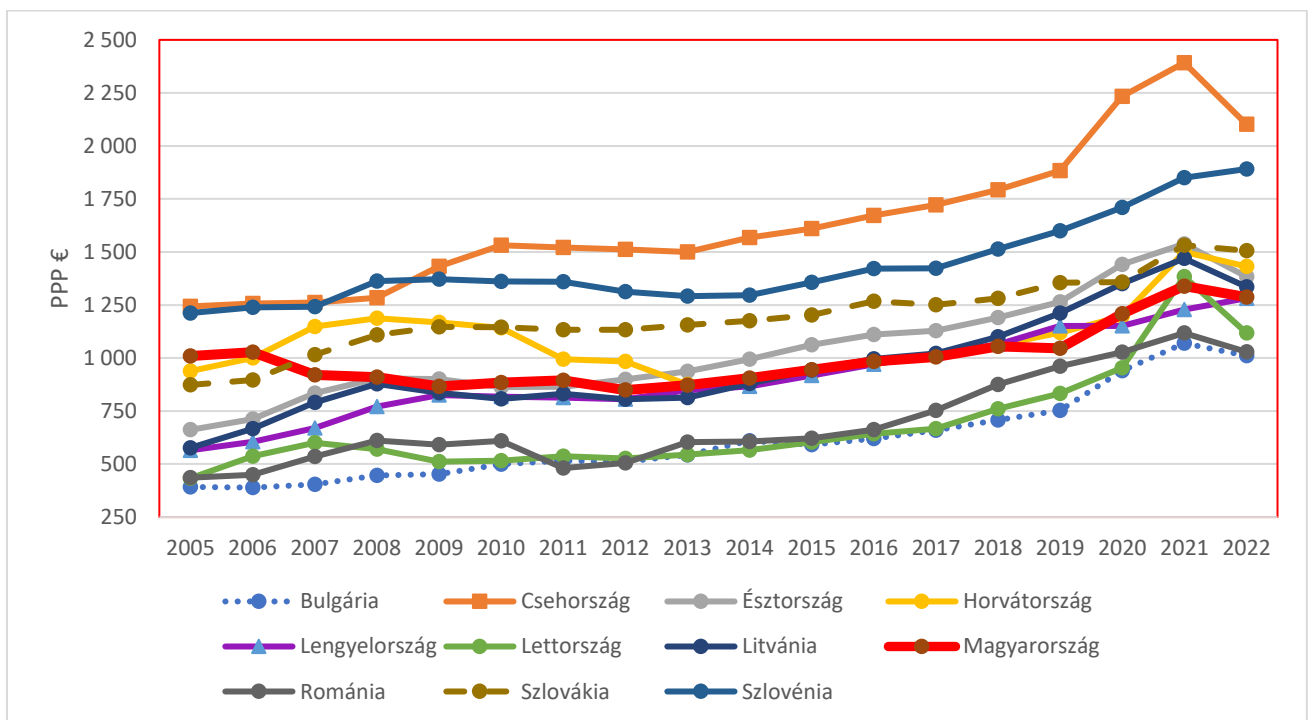
Ha 2015-ös változatlan áron, vásárlóerő-paritáson euróra átszámítva vizsgáljuk az egészségügyi kiadások volumenét, azt láthatjuk, hogy a legtöbb hagyományosan a piacgazdasági modellt követő országban ez a volumen – ha változó ütemben is, és néhol átmeneti visszaesésekkel tarkítva – határozottan nőtt az évek során. Ugyanakkor e csoport néhány országában (például Luxemburgban és Görögországban) a 2010 utáni 2-4 évben olyan jelentős mértékű kiadáscsökkenés volt tapasztalható, ami a későbbi emelkedés ellenére is semlegesítette, vagy éppen csökkenőre fordította az általános – jellemzően emelkedő – tendenciát. 2022-ben Németország, Norvégia, Svájc, Luxemburg, Svédország, Dánia, Hollandia voltak a csoporton belül az élbolyban. Innen lefelé Finnorszáig nem sokkal lemaradva következnek az erős középmezőny országai. Hátrébb kullogva követte ezeket a négy hagyományos dél-európai piacgazdaság: Olaszország, Spanyolország, Portugália és Görögország. Magyarország ebben a mezőnyben 2001 és 2013 között messze lemaradva az utolsó volt, és később is csupán Görögországot sikerült megelőznie. Ha viszont 2005-től az európai rendszerváltó országokhoz hasonlítjuk a változatlan áras, euróra átszámított magyar egészségügyi közkiadások nagyságát, azt látjuk, hogy itt már a középmezőnyhöz tartozunk, és kiadási volumenünk nagyjából stagnál, illetve kis mértékben növekszik. Ez a növekedés azonban olyannyira csekély mértékű, hogy az országok relatív sorrendjében fokozatosan mind hátrébb kerülünk, mivel a többi országban jóval gyorsabb a kiadásnövekedés üteme.

6. ábra Egy főre jutó állami egészségügyi kiadások 2015-ös változatlan áron euróban, vásárlóerőparitáson

A) 1990 előtti európai piacgazdaságok és Magyarország

B) rendszerváltó európai országok

Következtetések

Mind az oktatási intézményekre, mind az egészségügyre fordított közkiadások GDP-hez viszonyított aránya tekintetében az oktatásra és egészségügyre fordított *magyar közkiadási arány jelentősen elmarad a fejlettebb európai országokétól*. Ebben az elmaradásban az ezredforduló óta sem következett be számottevő javulás. Ez az elmaradás jól mutatja, hogy az emberi tőke fejlesztése és karbantartása valójában nem igazán volt kormányzati prioritás Magyarországon az utóbbi évtizedekben. Az, hogy az ábrákon sok esetben nem olvasható ki egyértelmű tendencia a magyar grafikonokból, mert a vizsgált időszakon belül a magyarországi oktatási és egészségügyi közkiadási arányok meglehetősen hektikusan mozognak, hol jelentősen csökkennek, hol meg felugranak, amit aztán újabb visszaesés követ, és így tovább, a stabil és konzervens hosszabb távú költségvetési politika hiányára is utal. A hektikus változásokat sokszor a kormányzati beavatkozások okozzák: a munkavállalók elégedetlensége és elvándorlása központi, többé-kevésbé jelentős bérnövekedésekhez (tanárbérek, orvosbérek) vezet, ami után több évig gyakorlatilag befagyasztják mindkét szektorban a béreket, és elinflálják a kiadásnövekedés amúgy is kérdéses ösztönző hatásait.

A többi európai rendszerváltó országgal összevetve nagyjából a középmezőnybe tartozik Magyarország. Ahol az adatok elérhetősége kicsit hosszabb távú elemzésre is módot adott, több mutató tekintetében is azt láthattuk, hogy 2010 előtt relatíve még előrébb állt az ország a piacgazdaságra áttért országok közötti rangsorban, mint amilyen helyzetbe a 2010-es évek közepére lavírozta magát. A 2010-es évek végén bekövetkező kis javulásról egyelőre még nem dönthető el, hogy tartósabb tendencia kezdetét jelzi-e.

A nemzetközi összehasonlításban kedvezőtlennek, alacsonynak mondható oktatási és egészségügyi kormányzati kiadási arányok, illetve szintek valószínűleg hátrányosan befolyásolják a magyar iskolarendszer teljesítőképességét, a lakosság kompetenciáit, a PISA-eredményeket (lásd például *Csapó és szerzőtársai*, 2014), *Oktatási Hivatal*, 2019), illetve kedvezőtlen hatással vannak a népesség egészségi állapotára és halandósági adataira is (*OECD*, 2021, *Orosz*, 2024).

Hivatkozások

CSAPÓ BENŐ–FEJES JÓZSEF BALÁZS–KINYÓ LÁSZLÓ–TÓTH EDIT (2014): Az iskolai teljesítmények alakulása Magyarországon nemzetközi összehasonlításban. Megjelent: *Kolosi*

Tamás–Tóth István György (szerk.) Társadalmi riport 2014. Tárki, Budapest, 110–136 o.
<https://www.tarki.hu/adatbank-h/kutjel/pdf/b327.pdf>.

OECD (2021): State of Health in the EU. Magyarország. Egészségügyi országprofil. OECD Publishing, Párizs–European Observatory on Health Systems and Policies, Brüsszel, 23 o.
https://health.ec.europa.eu/system/files/2022-01/2021_chp_hu_hungarian.pdf.

OKTATÁSI HIVATAL (2019): PISA 2018. Összefoglaló jelentés. Oktatási Hivatal, Budapest, 99 o.
https://www.oktatas.hu/pub_bin/dload/kozoktatas/nemzetkozi_meresekek/pisa/PISA2018_v6.pdf.

OROSZ ÉVA (2024): A felzárkózás kudarca. 2. rész. A magyarországi várható élettartam és elkerülhető halálozás trendjei nemzetközi összehasonlításban. *Lege Artis Medicinae*, Vol. 34. No. 10–11. 515–522 o. <https://doi.org/10.33616/lam.34.0515>.

SEMJÉN ANDRÁS (2024): Állami oktatási és egészségügyi ráfordítások nemzetközi összehasonlításban. Előadás a HUN-REN KRTK KTI és az MTA Emberi Erőforrások Gazdaságtana Tudományos Bizottsága által rendezett a Munkagazdaságtani kutatások 2024 című szakmai konferencián, Szirák, 2024. december 5–6.